

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petiti-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petiti-vrste,
če se tiska enkrat . . . 30 h
dvakrat . . . 25
trikrat . . . 20
za nadaljna uvrščenja od petiti-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovarisa“ izide dne 2. nov. 1918.

Savez dalmatinskih učiteljskih društev.

Br. 68. U. Spljetu, 20. septembra 1918.
Bratskoj

»Zavezi jugoslovansk. austr. učiteljstva«
u Ljubljani.

Na skupščini »Saveza dalm. učit. društev«, održano dne 15. t. mj. pročitan je Vaš bratski pozdrav, koji je primljen sa iskrenim oduševljenjem.

Mi, učitelji kršne i gladne Dalmacije osjećamo, da smo sinovi jednog te istog naroda, koji obitava od Triglava duboko do Balkana. Pa kad naš narod ne dijeli Hrvata i Srbina od brata Slovenca, zar da mu njegovi učitelji ne prednjače u otkrivanju te zastrte svijesti, koja je dugo potamnjena bila umjetnim načinom onih, koji su promišljeno radili, da nikad ne pogledamo očima svojim i da u bratu ne nadujemo brata svoga.

Učitelji Slovenci! Mi Vam odvrćamo tople, iskrene pozdrave u živoj vjeri, da će nabrzo doći dan našeg narodnog ujedinjenja i da ćemo tek onda moći ostvariti naše staleške želje u interesu naroda i njegove prosvjete, bez koje nema svijesti ni odvažnosti da rob postane slobodnim čovjekom.

Ponavljamo riječi Vašeg i našeg Korošca: »Dvognite glave, ker se približava Vaše odrešenje!«

Živjeli!

Predsjednik: Tajnik:

Vjekoslav Radica. Jelka Rodin.

Likvidacija.

Dvorni svetnik vitez Kaltenegeger na deželnem šolskem svetu v Ljubljani z nervozno naglico pospravlja svojo pisalno mizo. Demokratski duh in Jugoslavija z železnimi pestmi trkata na njegova vrata. V zadnjih, pojemajočih glasovih odmeva po njegovi sobi in po

hodniku pred njo deviza njegovega delovanja: »Ich werde schon zeigen diesen slowenischen Lehrern!« Mogočni vitez čuti plahnečo svojo silo, ki je toliko let tako brezobzirno dušila in tlačila slovensko šolstvo. Njegove roke, ki so koncepirale toliko ošabno-samovoljnih fermatov, dekretov, graj in ukorov, imajo sedaj komaj toliko časa, da mečejo z uradne pisalne mize v žepe službenih škricev prazne škatlice šulferajskih in sidmarinih užigalic, ki so ponazorovale nemško-nacionalnega c. kr. dvornega svetnika objektivnost in pravičnost — škatlice užigalic, ki so bile in so simbol Kaltenegegerjevega paševalnega sistema: Kresale so iskre nemške morale »Macht geht vor Recht«, a so sedaj prazne, ničvredne posušice brez ognja in vsebine, prepleskane sicer z vsenemskimi bojami, a znotraj odete s praznoto in temo! Kakor gospod vitez sam! Cez junaške prsi objest s pangermansko trikoloro, po svoji moči prazna posoda izčrpane in dolgrane nacionalne, šovenistične zagrizenosti! Hic transit gloria mundi! —

Večkrat smo že imeli v tem listu priliko povedati, kako je znal vitez Kaltenegeger izrabljati svoj položaj v zatiranju slovenskega šolstva in učiteljstva. Ob takih prilikah je vselej pihal kakor gad od jeze, da se upa do njegove avtokratske mogočnosti odkrita beseda bore slovenskega učitelja-člankarja. — Ker ni mogel listu do živega, so čutili njegovo jezo tisti, ki so stali in stoje zvesto za našim listom, dasi so trpeli krivico materialnih in moralnih kazni. Preganjanci so ostali, preganjalec pa se pogreza v brezpomembnosti, ki ji daje zadnji kot prezasuženi penziji, ovenčan s prokletstvom žalostnih spominov! Ob tem dejstvu se utede tudi visokorodni gospod vitez uveriti, da smo vedno pravo trdili, ko smo mu dopovedovali, da je še zmeraj zmagala pravica nad krivico, moralna nad nemoralno, zakon nad nasiljem! Usoda hoče, da se zapoved nezmagljivega zakona pravice in resnice uresničuje nad nemškim plemičem samim, ki bi moral biti čuvaj pravice in resnice, ki pa jo je zatiral na škodo naše narodne kulture! A zatre je ni! Svobodneje in ponosneje se razlije njena blagotvorna sila po vsej Jugoslaviji, in ob teh plamenih vseoživljajoče moči vseh naših du-

ševnih in materialnih energij bo usojeno živeti zadnje bedne dneve našemu vihinju in vsem tistim, ki so mu dali škarje in platno v roke! In to je tragika smrti njihovega javnega življenja, ceprav moramo odkritosrečno priznati, da taka moralna kazen ne odgovarja velikosti grehov, ki so z njimi natrpali svoje vesti!

Izza baronovanja deželnega predsednika Schwarzja in izza grofovanja deželnega predsednika Attemsa se je izmuznila vsa moč deželnega šolskega sveta vseskozi slovenske dežele v roke nemškega viteza Kaltenegegerja. V krajnji tuje gospodari! Svoj čas so vsaj deželni šolski nadzorniki nekaj veljali. Ko pa sta Levec in Hubad mrmrajoč zaloputnili vrata za seboj, je zavladal nov kurz: renegatu Belarju, sinu slovenskega skladatelja (»Slovenec, tvoja zemlja je zdrava!«), je bila odkazana vloga Kaltenegegerjeve desne roke, drugi gospodje pa so bili potisnjeni na nizko stopnjo nesamostojnih uradnikov. Ni se zgodilo samo enkrat, da je Kaltenegeger z drzno roko prečrtal koncept Bezjakovih poročil in rešil akt samovoljno tako, kakor je to kazalo njegovi narodni nestrpnosti ter škodilo stranki in stvari. Jačji značaj bi s pestjo udaril ob mizo v interesu avtoritete svojega poklica, da bi celo nemškega birokrata prepričal o upravičenosti lastne samozvesti in pomembnosti lastnega službenega mesta — a od Kaltenegegerja se širi tak moreč in ponižujoč duh odvisnosti in nesamostojnosti, da se takoj nalomi hrbtnica in posuši mozeg vsakomur, ki ga zla usoda vrže pod tujevo peto! Ako imamo takega deželnega šolskega nadzornika, je ravno toliko, kakor bi nobenega ne imeli. Saj se zgodi le to, kar hoče Kaltenegeger, a ta hoče le to, kar je nam v škodo. Kdor se pa da ovijati okrog Kaltenegegerjevega prsta, ta ne more biti opora in zaščita slovenskemu šolstvu, ker mu — morda nehote in nevede — piše pero in misli glava po taktu muzike, brneče iz nemške kaznje! Med hlapci in nadzorniki je velika razlika; a slučaj uče, da se pojmi enega krije s pojmom drugega, če tako hočejo eksponenti nemškega Volksrata v deželnem šolskem svetu! Zal nam je, toda resnica je, da so lepo in vzvišeno institucijo deželnega šolskega nadzorstva degradirali na pomilovanja vredno

osebenkovanje Kaltenegegerjeve uradne in nemško-nacionalne potovke!

Pod takimi okolnostmi se ni moglo zgoditi drugače, nego da so krepilji sile skočili za vrat ravnatelju ljubljanske realke in voditelju idrijske realke: Cora in dr. Lončar čutita sedaj na svoji koži, kar je ljudskošolsko učiteljstvo že tako dolgo čutilo in prenašalo. Aferi Cora in Lončar sta splošno znani. Prvi je napravil red na ljubljanski realki in dovolil, da sme slovenski dijak svojega Boga moliti v slovenskem jeziku. Drugi je uvedel med svojim zavodom in med deželnim šolskim svetom slovensko dopisovanje, ki je bilo v navadi na tem zavodu do vojne, dokler ni ravnatelja dr. Bevka namestnik Kuželički zabrenkal na brundico nemškega abecedovanja. Dr. Lončar je dal svojemu zavodu le to, kar je že imel. Ker je vrhutega tudi nanj brizgnil strup natolcevanja nemškega dvornega svetnika Billeka iz Idrije, se je naprepčil Kaltenegegerjev furor teutonius, da je enega in drugega — odstavil! To je tako predrzno in tako sirovo dejanje, da ga z besedo ne moremo označiti! Če vzamemo posebno Lončarja! Mož je tako vesten v šoli, tako marljiv zunaj nje in je napisal toliko lepih in učenih stvari, da bi ga morali nositi na rokah. In Kaltenegeger ni vreden, da bi jermene odvezal na njegovih čevljih. Lončar pa je tudi značaj, ima svoje prepričanje, je učenjak in Slovenec, spoštovan in ugleden naš kulturni delavec — zato je padla po njem Kaltenegegerjeva sila! Če bi bil dr. Lončar kreatura, podlež in denunciant, bi ne bil deležen take usode! Ker je pa mož, so ga kaznovali! Toda kaznovali so ga po metodi lastnega okusa, v naših očeh pa je dobil le odlikovanje, da ga sedaj še bolj cenimo in rajši imamo! Jugoslavija rabi mož! Lončarjevega tipa! Kolikor pa je švigašvag, petoliznikov, branjevcev z narodnostjo in prepričanjem, sploh individijev z nizko moralno kvalifikacijo, te si naj vzame s seboj tisti, kdor se je dobrega počutil v taki družbi in se mu sedaj napoveduje likvidacija njegove moči in slave!

Vitez Kaltenegeger je reprezentant tistega nesrečnega sistema, ki je zaviral svobodni razmah naše narodne kulture! Vse sile, uradne in neuradne, na visokih in nizkih mestih, ki so sovražile naš na-

LISTEK.

iz umetniškega sveta.

Letošte leto v Ljubljani pač koncertov ni manjkalo. Še v poletni sezoni smo jih imeli, tako da je bilo prijateljem glasbe mnogokrat ustreženo. Spominjam le na popularne koncerte Glasbene Maticice, na dva odlična večera češke pesmi Olge Borove-Valouškové in Jaroslava Jeremiaša, dalje na originalen koncert modernih dvospevov, ki sta jih izvajale Zora Bihoy-Benedekova in Cirila Medvedova, potem na imeniten koncert pevca dunajske dvorne opere Julija Betetta in na koncert violistinje Luzzato. Umetniškega užitka smo imeli obilo, koncerti so bili domalega vsi popolnoma razprodani.

Ker nas mora predvsem zanimati domača glasba, naj omenim, da je gospa Pavla Lovšetova na koncertu Glasbene Maticice v čast gostom o priliki zborovanja J. D. S. pela par novih samospevov Josipa Pavčiča in sicer jako lepo. Pavčič je splošno znan kot dober

skladatelj finega okusa, njegovi samospevi so se našim solistom izredno priljubili. Tako je gospa Lovšetova dosegla imeniten uspeh z lepo »Ciciban Cicifuj«, ki jo je za lansko leto izdala Glasbena Matica. In Betetto je tudi nastopil z dvema pesmicama Pavčiča: »Priplula je pomlad« ter »Dedek Samonog«, ki sta obe občinstvu izredno ugajali. Mene je zlasti zadnja kitica prve pesmi ganila in sem čutil, da jo je skladatelj globoko zamislil. Zadnje čase nam je Pavčič podaril toliko lepih, melodijoznih pa hkratu umetniško-vrednih skladb, da smo njegovega plodovitega dela odkritosrečno lahko veselili. —

Koncert Erme Žarske.

Dne 26. septembra je koncertirala v Unionu dramatična operna pevka Erma Žarska, rodom Čehinja, bivša primadona Narodnega divadla v Pragi in metropolitanskega gledališča v New-Yorku. Takoj se je poznalo, da imamo pred seboj rutinirano gledališčno pevko. Nje temnobarvan lep glas je kmalu osvojil srca poslušalcev, dasi je v višini nekoliko rezek. Pela je različne operne arije in samospeve, med njimi pač najlepše Dvořakovo narodno »Ach neni, neni tu«

in R. Straussovo »Tajni poziv«. Proti koncu koncerta nam je razkrila vso svojo umetnost v ljubezenski ariji iz Meyerbeerove opere: »Robert vrag« in ariji iz Ponchiellijeve opere: »Gioconda«. Na vzporedju so bile tudi slovenske pesmi A. Lajovica: »Serenada«, ki se pevkam že radi vsebine nikakor ne prilaga, in »Kaj bi le gledal«. Da je zadnja pesem dosegla velikanski aplavz in bi jo bila morala Žarska skoro ponoviti, je čudež, ker so naši ljudje napram Lajovičevim stvarim skrajno mrzli. Zakaj je na vzporedju naznanjena Pavčičeva »Pastarica« izostala, mi ni znano.

Nalogo spremljevalke na klavirju je ves večer izvršila izvrstno kot vedno gđ. Dana Koblerjeva.

Koncert je zopet trajal predolgo, ker so bile pavze mučno dolge. Da koncert ne prične točno, je krivo občinstvo, ki netočno prihaja v dvorano. Proti tej ukoreninjeni razvadi in malomarnosti bo treba pač strogo nastopiti.

Koncert Pepe Bartona — Hellerove-Sadecke 5. sept. 1918.

Pepo Bartona sem slišal prvič leta 1916 v Pragi na koncertu v prid če-

skim žurnalistom. Ljudje takrat niso hoteli verjeti, da je dečku komaj štirinajst let in dobro se spominjam, da je v izloženem oknu predprodaže vstopnic visel njegov krstni list v dokaz resnice njegove starosti. Koncert je imel velikanski uspeh. Če se ne motim, je Barton takrat sviral Paganinijev koncert kot sedaj v Ljubljani. Vse se je čudilo, kako more deček vzlic svoji mladosti absolvirati tako težko skladbo.

4. oktobra zvečer pa je unionska dvorana žarela od začudenja, ko je šestnajstletni Barton mojstersko sviral melodijozni Čajkovskega koncert za gosli op. 35, ko je z neverjetno lahkoto obvladal težke kadence prvega dela (Allegro moderato). V »Canzonetti« so mu sordinirane gosli pele kot sentimentalna pesem ruskih ravnin, v Allegro vivacissimo je pokazal skoro pravilčno tehniko. Krajši komadi »Ukolebavka«, znani Fibichov »Poem« in Smetana-Jndrichova »Skočna« so bili biseri in so lepo učinkovali na poslušalce. Najlepši uspeh je dosegel Barton seveda s težkim Paganinijevim koncertom.

Mladi umetnik ima v Hellerovi-Sadecki vzorno spremljevalko. Svi-